

лася спробою поєднати ринкові форми організації праці з державним контролем. Пошук оптимальних організаційних форм носив експериментальний характер. Однак, незважаючи на це, їх використання дозво-

лило досить швидко пройти період відновлення економічної інфраструктури, що прийшла в занепаду результаті майже семи років військових дій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронянський О. В. Економічна політика держави в сучасній Україні: короткий огляд // Гілея. Вип. 2012. Т. 59. Київ, 2012. С. 692-697.
2. Воронянський О. В. Неоконсервативна модель державного регулювання економічних процесів: сутність та досвід // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства. Вип. 177 «Економічні науки». 2016. С. 51-60.
3. Гавриленко О. А. Правова політика радянської влади щодо українського селянства у перші роки

- НЕПу // Вестник Международного славянского университета. 1999. Т. 2. № 1. С. 44-50.
4. Державний архів Російської Федерації (ДАРФ).
5. Калініченко В. В. и др. Історія України: від найдавніших часів до сьогодення. 2016.
6. Михайлюк А. В. Революція в Росії // Колізії синтезу філософії і релігії в історії вітчизняної філософії (до 180-річчя). 2007.
7. Чехович В. А., Зайцев Л. О. Проблеми національно-державного будівництва України в роки непу. Харків, 1995.

REFERENCES

1. Voronianskyi, O. V. (2012). Ekonomichna polityka derzhavy v suchasniy Ukraini: korotkyi ohlyad. [Economic policy of the state in modern Ukraine: a brief overview] Hileya. Kyiv. Vyp 59, 692-697. [Gileya. Kyiv, 2012. Issue, 59, 692-697] [in Ukrainian].
2. Voronianskyi, O. V. (2016). Neokonservativna model' derzhavnogo rehulyuvannya ekonomichnykh protsesiv: sutnist' ta dosvid. [Neoconservative model of state regulation of economic processes: essence and experience]. Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho tekhnichnoho universytetu sil's'koho hospodarstva, 177 «Ekonomiczni nauky», 51-60. [Bulletin of Kharkiv National Technical University of Agriculture, 177 «Economic Sciences». 2016, 51-60] [in Ukrainian].
3. Havrylenko, O. A. (1999). Pravova polityka radyan's'koyi vlady shchodo ukrayins'koho selyanstva u pershi roky NEPu. [Legal policy of the Soviet government towards the Ukrainian peasantry in the first years of the NEP.] Vestnyk Mezhdunarodnoho

- slavyanskoho unyversyteta, 2(1), 44-50. [Bulletin of the International Slavic University, 2 (1), 44-50] [in Ukrainian].
4. Derzhavnyy arkhiv Rosiys'koyi Federatsiyi [State Archives of the Russian Federation][in Russian].
5. Kalinichenko, V. V., &Voronianskyi, O. V. (2016). Istoriya Ukrayiny: vid naydavnishykh chasiv do s'ohodennya.[History of Ukraine: from ancient times to the present] [in Ukrainian].
6. Mykhaylyuk, A. V. (2007). Revolyutsyya v Rossyyi. [Revolution in Russia.] Koliziyi syntezu filosofiyi i relihiyi v istoriyi vitchyznyanoyi filosofiyi (do 180-richchya).[Collisions of the synthesis of philosophy and religion in the history of national philosophy (to the 180th anniversary)] [in Ukrainian].
7. Chekhovych, V. A., & Zaytsev, L. O. (1995). Problemy natsional'no-derzhavnogo budivnytstva Ukrayiny v roky nepu.[Problems of nation-building of Ukraine in the years of the NEP] [in Ukrainian].

УДК 94(477)«18/19»(043.1)

DOI 10.34142/2313-2345.2020.58.04

І. М. Вановська

*кандидат історичних наук, доцент, провідний науковий співробітник
лінгвістичного науково-дослідного управління Військового інституту
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-3739-3624>*

КИЇВСЬКИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ОКРУГ У 1862 – 1914 РОКАХ

У статті досліджуються основні фактори створення та аналізуються головні етапи становлення та розвитку Київського військового округу протягом 1864-1914 років. Основна увага приділяється вивченню місця та ролі всіх тих процесів, що відбувалися в Київському військовому окрузі в межах модернізації збройних сил Російської імперії. Результати Кримської війни не залишили в російському суспільстві сумнівів в необхідності проведення військової реформи. У статті аналізується процес створення в країні військово-окружної системи, розглядаються досягнення та недоліки переозброєння армії, вдосконалення систем бойової підготовки військ, реформування комплектування армійських частин, реорганізацію системи військової освіти, шляхи та масштаби підготовки офіцерських кадрів тощо. Доводиться, що армія в Російській імперії займала особливе місце й була уні-

версальним механізмом для вирішення як багатьох внутрішніх, так й зовнішньополітичних завдань, постійно вела війни за розширення території імперії.

Ключові слова: Київський військовий округ, військова реформа, військово-окружна система, військова освіта, бойова підготовка військ, офіцер, унтер-офіцер, генерал-губернатор, переозброєння військ, навчальний батальйон.

The article investigates the main factors of creation and analyzes the main stages of formation and development of the Kyiv Military District during 1864-1914. An analysis of current research on the history of the formation and development of the Kyiv Military District during 1864-1914 shows that this problem remains one of the little-studied pages in either Ukrainian or foreign historiography. At that time, industrialization was gaining momentum in the country, industrial enterprises and railways were being built rapidly, new lands were being plowed, and new territories were being developed, which required the modernization of the Russian army and military industry. The results of the Crimean War left no doubt in Russian society about the need for military reform. The article pays special attention to the study of the place and role of all the processes that took place in the Kiev military district within the modernization of the armed forces of the Russian Empire.

The process of creating a military district system in the country is analyzed, the achievements and shortcomings of rearmament of the army, improvement of the system of combat training of troops, reforming the staffing of army units, reorganization of the military education system, ways and scales of officer training are considered. The author of the article tries to prove that in the 60-70s of the XIX century. In the Russian Empire, military reform and the introduction of a military district system created a relative unity in the management of troops and eliminated unnecessary centralization. During 1864 - 1914, the Kiev Military District remained an important part of the military infrastructure of the Russian Empire, where an improved system of combat training was created. Measures in the field of rearmament of the military units of the Kyiv district were reduced to providing them with new types of armament, but this task was carried out rather slowly and by 1914 were not fully completed. Transformations in the field of combat training were aimed at training troops for what is necessary in war, the introduction of new military tactics and the development of personal initiative of the soldier. The reforms of military educational institutions carried out on the territory of the Kyiv Military District significantly changed the entire system of officer and non-commissioned officer training, and the issue of staffing the district troops with officers and non-commissioned officers in peacetime and wartime was resolved. As a result of the introduction of conscription on the territory of the district, a mobilization reserve was created. It turns out that the army in the Russian Empire occupied a special place and was a universal mechanism for solving both domestic and foreign policy problems, constantly waged wars for the expansion of the empire.

Key words: Kyiv Military District, military reform, military district system, military education, combat training of troops, officer, non-commissioned officer, governor-general, rearmament of troops, training battalion.

Постановка проблеми зумовлюється тим, що армія посідала особливе місце в розвитку Російської імперії, була універсальним механізмом вирішення як багатьох внутрішніх, так зовнішньополітичних завдань, зокрема постійно вела війни за розширення території імперії. На середину XIX ст. стало очевидним, що без проведення модернізації армія не зможе виконувати завдання, що стояли в той час перед імперією. Громіздкий апарат управління армією став дорогим і малоефективним. Надмірна тривалість служби солдатів призводила до того, що армія не мала значного мобілізаційного резерву. Зі скороченням терміну служби солдатів можна було б мати в мирний час значно меншу армію. Російська армія потребувала поліпшення підготовки

офіцерів та унтер-офіцерів, а також удосконалення порядку призначення на командні посади. Нагальною потребою стали переозброєння армії та розробка нових видів озброєння. Отже, дослідження історії створення та розвитку на українських землях Київського військового округу протягом 1864-1914 років залишається актуальним і сьогодні становить науковий і практичний інтерес.

Аналіз актуальних наукових досліджень з історії пореформеної модернізації російської армії та історії становлення і розвитку Київського військового округу в 1862-1914 роках свідчить, що суттєвий внесок у наукову розробку цих питань зробили такі дослідники, як В.Зедделер [Зедделер 1888: 21-25], В. М. Анічков [Аничков 1860:

613], В.В.Баков [Баков 1902: 420-428], М. І. Богданович [Богданович: 1881: 424], П. А. Зайончковський [Зайончковский 1952: 375], А. І. Лаврентьев [Лаврентьев 1892: 19-21], Є.О. Мельников [Мельников 2016: 65–68; Мельников 2015: 17-19] та інші. В їхніх роботах розглянуті окремі аспекти становлення й розвитку Київського військового округу, але спеціальної праці, яка б охоплювала всі аспекти історичного розвитку Київського військового округу протягом 1862-1914 років ні в українській, ні в зарубіжній історіографії поки що немає. Ця обставина стала головною причиною вибору авторкою теми для свого дослідження, а також визначила мету й основні завдання статті.

Мета статті полягає у реконструкції основних напрямів та етапів процесу розвитку Київського військового округу протягом 1864-1914 років в межах модернізації збройних сил Російської імперії.

Виклад основного матеріалу. Модернізація Російській імперії об'єктивно поставила російський уряд перед необхідністю вирішення не лише значного кола економічних, соціальних та інших завдань, але й проведення військової реформи. У цих історичних умовах у листопаді 1861 р. військовим міністром було призначено генерала Д. О. Мілютіна, якому й доручалось проведення в імперії військової реформи. Перед новим військовим міністром стояли два здавалося взаємовиключні завдання: скоротити військові витрати й у той же час значно підсилити бойову міць російської армії. Вже через два місяці після свого призначення Д. О. Мілютін представив докладно розроблений план військової реформи, який передбачав перетворення військової адміністрації, скорочення терміну служби солдатів, реорганізацію системи військової освіти тощо. Найважливішою проблемою реформи було переозброєння армії [Военно-статистическое обозрение 1891:289-290].

Особливо велика увага під час проведення військової реформи приділялася реорганізації військового управління й створенню військових округів як місцевих органів управління військами. Саме створення військово-окружної системи стало найважливішим завданням без виконання

якого були неможливі подальші перетворення в армії. Необхідність створення військово-окружної системи зумовлювалася тим, що штаби армій виконували як командні, так і адміністративно-постачальницькі функції стосовно підлеглих частин, аналогічні завдання покладалися й на корпусні штаби. На практиці армійські та корпусні штаби не могли ефективно виконувати всі ці функції, особливо якщо підлеглі їм військові частини були розосереджені по різних губерніях величезної Російської імперії [Сборник приказов 1905: 162-164]. В основі пропозиції щодо створення в Російській імперії військово-окружної системи лежали наступні положення: ліквідувати розподіл російського війська у мирний час на армії та корпуси, а вищою тактичною одиницею вважати дивізію; розділити територію всієї Російської імперії на кілька військових округів; на чолі кожного округу пропонувалося поставити начальника, на якого покладалася нагляд за діючими військами й командування місцевими військами, а також доручалося керівництво всіма місцевими військовими навчальними закладами [Журнал совещания 1890: 94-96]. Інтендантське постачання й матеріально-технічне забезпечення військ покладалися на штаб округу, а оперативне командування зосереджувалося в руках дивізійних командирів. Нова система повинна була помітно спростити управління військами й усунути граничну централізація управління військами в міністерстві.

Відповідно до імператорського указу передбачалося створення на території Російської імперії 15 військових округів, у тому числі 3 військових округи на території України – Київський, Одеський і Харківський. Київський військовий округ був створений вже в серпні 1862 року [Лаврентьев 1892: 19-21]. Територія округу включала Київську, Волинську, Подільську губернії, а в 1888 р., після розформування Харківського військового округу, до складу Київського військового округу також ввійшли Харківська, Полтавська, Чернігівська і Курська губернії. Київський військовий округ управлявся генералом, якого прийнято було називати командувачем або головнокомандувачем військ округу [Сборник приказов

1900:228-230]. На підставі «Положення про військові округи», яке було затверджено у серпні 1864 р., головнокомандувачу військ округу підкорялися всі розташовані в території округу військові підрозділи, військові установи і військові навчальні заклади. Посаду головнокомандувача Київського військового округу в різні роки займали такі відомі в Російській імперії військові діячі як генерал І. І. Васильчиков (1862 рік), генерал А. А. Ржевуський (1862-1863 роки), генерал М. М. Анненков (1863-1864 роки), генерал К. Р. Семякин (1864-1865 роки), генерал О. П. Безак (1865-1868 роки), генерал М. Ф. Козлянинов (1869-1872 роки), генерал О. Р. Дрентельн (1872-1877 та 1881-1888 роки), О. М. Дондуков-Корсаков (1877 рік), генерал М. І. Чертков (1878-1881 роки), генерал П. С. Ванновський (1881 рік), генерал О. Р. Дрентельн (1881-1888 роки), генерал Ф. Ф. Радецький (1888-1889 роки), генерал М. І. Драгоміров (1889-1903 роки), М. В. Клейгельс (1903-1905 роки), генерал В. О. Сухомлинов (1905-1908 роки), генерал І. М. Іудович (1908-1914 роки) [Мельников 2015: 17-19].

Протягом 1862-1914 років у структуру головного управління Київського військового округу входили: головнокомандувач округу та його заступник, штаб округу, окружне інтендантство, артилерійське управління, інженерне управління, лікарсько-госпітальне управління. Київський військовий округ вважався прикордонним округом, а тому головнокомандувачі військ округу одночасно обіймали посаду Київського, Волинського і Подільського генерал-губернатора. В їхніх руках була зосереджувала не лише вся військова, а й цивільна влада на території трьох названих губерній [Сборник приказов 1889: 355-357]. В умовах активізації соціальних виступів царський уряд досить часто використовував військові підрозділи для їх придушення. Це негативно впливало на моральний стан деяких військовослужбовців, призваних із числа селян і робітників. В імперських військах також мала місце дискримінація за національною ознакою стосовно євреїв та поляків [Богданович 1881:371-372].

У результаті організації військових округів, в тому числі Київського військово-

го округу, в Російській імперії створилася відносно струнка система місцевого військового управління, зникла крайня централізація військового міністерства, функції якого тепер полягали у здійсненні загального керівництва та спостереження. Як й інші військові округи, Київський військовий округ забезпечував швидке розгортання армії у випадку війни, лише після його створення стало можливим приступити до складання мобілізаційного розкладу. Одним з найважливіших питань, яке вирішувало головне управління Київського військового округу протягом 1864 - 1914 років було переозброєння військ, яка розміщалися на території округу. Розвиток військової техніки, що зумовив перехід від гладкоствольного до нарізного озброєння, спричинив і зміну всієї бойової підготовки, вимагав інших тактичних принципів. Вже на початок 1865 р. вся піхота Київського військового округу була переозброєна 6-лінійними нарізними гвинтівками. Частина цих гвинтівок були виготовлені на російських заводах, а решта – закуплені в Німеччині та Бельгії. З 1866 р. у військах Київського військового округу почалося переозброєння польової артилерії, поступово всі батареї пішої та кінної артилерії одержали нарізні гармати, що заряджалися з казенної частини [Баков 1903: 420-428].

У 1870 р. на озброєння артилерійських бригад Київського військового округу були прийняті скорострільні 10-ствольні картечні гармати Гатлінга та 6-ствольні гармати Барановського зі скорострільністю 200 пострілів на хвилину. В 1872 р. була прийнята на озброєння 2,5-дюймова скорострільна гармата Барановського, у якій були втілені основні принципи сучасних скорострільних знарядь. У 1873 р. було ухвалене рішення підсилити склад артилерійських бригад до 6 батарей, при цьому нові батареї, які формувалися у складі бригад, озброювалися 9-фунтовими гарматами. Поступово здійснювався перехід від дерев'яних лафетів до металевих [Паренсов 1908:164-165].

Із січня 1874 року в Київському військовому окрузі стала вводиться загальна військова повинність замість рекрутського набору, скорочувався термін служби солдатів. В українських губерніях, що входили до

складу Київського округу, військова повинність поширювалася на всіх чоловіків, що досягли 21 року. Загальний термін служби за призовом встановлювався в сухопутних військах нна 15 років, з яких 6 років припадало на дійсну служби і 9 років – на перебування в запасі, а по закінченні служби чоловіки знаходилися в ополченні до 38-річного віку. За новим законом у Київському військовому окрузі звичайно на службу призивалося не більше 20-25 % новобранців від загального числа чоловіків, що досягли призовного віку, решта чоловіків цього віку відразу зараховувалися в ополчення. У військах Київського військового округу здебільшого служили українці. Зазвичай військові частини, що тут розміщувалися, мали від 50 до 80 відсотків українського рядового складу [Орлов 1904: 202-203].

Протягом 1864 -1914 років у Київському військовому окрузі була суттєво вдосконалена системи бойової підготовки військ. Солдат стали готувати до бойових дій на місцевості, а не тільки до парадів на плацу. Були сформовані навчальні батальйони, в яких здійснювалася підготовка інструкторів з «мистецтва стрільби», увійшло в практику прикомандирування до артилерійських частин піхотних офіцерів і солдат: їх навчали стрільбі з гармат. Керівництво округу звернуло увагу також і на фізичну підготовку солдат, створювалися навчальні фехтувально-гімнастичні курси для підготовки інструкторів з гімнастики та фехтування. Були вжиті заходи для поширення у військах грамотності, на осмислене засвоєння солдатами загальних та військових знань. Ще у 1863 р. було видано спеціальний наказ військового міністра про обов'язкове навчання солдат, у якому вказувалося на необхідність орієнтувати їх навчання виключно на практичну мету, навчати того, що необхідно на війні. Значного розвитку набула нова на той час галузь військової освіти – навчання саперній справі. Із цією метою до саперних бригад стали відряджати на місячний строк команди солдат, які потім ставали інструкторами саперної справи [Сборник приказов 1889:260-261].

Успіх навчання солдат та ефективність їх бойової підготовки залежала у пер-

шу чергу від якості підготовки офіцерів та унтер-офіцерів. У Київському військовому окрузі в середині XIX ст., на жаль, у якісному відношенні склад офіцерського та унтер-офіцерського корпусу був надзвичайно низьким. Близько 70%офіцерів не мали ніякої військової освіти. Саме тому з 1867 р. в окрузі стали створюватися навчальні команди при штабах полків і окремих батальйонів для підготовки піхотних і кавалерійських унтер-офіцерів із терміном навчання два роки. Щорічно в такі команди відправляли по 4-5 кращих солдатів від кожної роти та ескадрону. В 1874 р. було ухвалене рішення про створення навчальних команд і в артилерійських та інженерних підрозділах. Так, в артилерії створювалися навчальні команди зі строком підготовки від одного до двох років. Для скорочення некомплекту в військах Київського військового округу молодших командирів, починаючи з 1871 р. унтер-офіцерів стали приймати на надстрокову службу. В 1874 р. їм були значно збільшені грошові виплати: фельдфебелі й старші вахмістрам стали отримувати по 84 крб., а унтер-офіцери – по 60 крб. [Сборник приказов 1905:286].

Поступово в українських губерніях, які входили до складу Київського військового округу, стали створюватися військові училища, які випускали офіцерів. Усього до 1914 р. в Київському військовому окрузі існували Чугуївське і Київське військові училища, які до 1911 р. називалися піхотними юнкерськими, та Єлисаветградське кавалерійське училище. Навчання в цих училищах тривало 2 роки. Кількість українців серед офіцерського корпусу Київського військового округу доходило до 25 відсотків. Поступово, до початку XX ст. офіцерство Київського округу значно змінило своє соціально-класове обличчя. До військових училищ масово приймали недворянську молодь, тому напередодні Першої світової війни становий склад офіцерства був таким: з дворян – 53,6 %; з почесних громадян – 13,6 %; з духовництва – 3,6 %; з купецтва – 3,5 %; з козаків, міщан і селян – 25,7 %. Отже, станом на 1914 р. чверть кадрового офіцерства походила з робітників і селян[Сборник приказов 1914:381-382]. Починаючи з 1872 р., головним управлінням

Київського військового округу було здійснено низку заходів щодо поліпшення матеріального становища офіцерів: значно збільшено жалування, яке стало видаватися щомісяця, а не три рази на рік як раніше, установлювався квартирних окладів тощо. Разом із цим створювалися офіцерські бібліотеки, стали проводитися регулярні заняттями з офіцерами, збиралися офіцерські збори. Все це сприяло зменшенню некомплекту й підвищенню освіченості офіцерів. Внаслідок цього з початку 1870-х років у військових частинах Київського військового округу бойова підготовка солдат стала приймати якісно новий характер [Зедделер В. 1888:21-23]. Військовослужбовці Київського округу під час внутрішньої нестабільності в державі виконували також і поліцейські функції. Солдати залучались для будівництва залізничних колій та господарчих робіт на території України. У зв'язку з недофінансуванням армії на складах та у військових структурах відбувалась економія, яка позначилась на підготовці військовослужбовців; наявні факти міжнародних суперечностей у поліетнічній імператорській армії. Усе це вплинуло і на

стан збройних сил Київського округів напередодні Першої світової війни.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Можна констатувати, що актуальність теми дослідження визначається недостатньою науковою розробкою багатьох проблем розвитку Київського військового округу протягом 1862-1914 років як в українській, так і в російській історичній науці. Особливий інтерес становить вивчення історичного досвіду реорганізації військового управління та створення в Російській імперії військово-окружної системи. Військова реформа та створення на українських землях Київського військового округу відіграли важливу роль у реорганізації збройних сил Російської імперії, систему їх підготовки, комплектування й переозброєння. Реформи військово-навчальних закладів, проведені на території Київського військового округу істотно змінили всю систему підготовки офіцерських та унтер-офіцерських кадрів, було вирішене питання про укомплектування військ округу офіцерами та унтер-офіцерами в мирний та воєнний час.

ЛІТЕРАТУРА

- Зедделер В. Размещение войск // Военный сборник. 1888. № 12. С.21-25.
- Аничков В.М. Военное хозяйство. СПб.: Тип. Н. Деноткина, 1860. 613 с.
- Баков В. В. Военные расходы России // Ежегодник России 1902 г. СПб.: Изд-во ЦСК МВД, 1903. С. 420-428.
- Богданович М. И. Исторический очерк деятельности военного управления в России 1855-1880 гг. СПб.: Тип. М. Стасюлевича, 1881. Т. VI. 424 с.
- Военно-статистическое обозрение Российской империи. СПб.: Тип. ген. штаба, 1891. 409 с.
- Журнал совещания окружных военных управлений. СПб.: Тип В. Киршбаума, 1890. 102 с.
- Зайончковский П.А. Военные реформы 60-70-х годов XIX в. в России. М.: Изд-во МГУ, 1952. 375 с.
- Лаврентьев А. И. Местная или территориальная система военного управления // Военный сборник. 1892. № 9. С.19-21.
- Мельников Е. О. Діяльність військових училищ Російської імперії в межах військових округів на українських землях на початку XX ст. // Схід. 2016. № 6 (146). С. 65–68.

- Мельников Е. О. Здійснення військових реформ у Київському військовому окрузі у II пол. XIX ст. // Україна і світ: проблеми історії: Всеукраїнська науково-практична конференція 27 листопада 2015 року. Маріуполь : МДУ, 2015. С. 17-19.
- Орлов Ф. Письма молодого солдата. СПб.: Тип. воен. кн. маг. В. Н. Васильева, 1904. 240 с.
- Паренсов П. Д. Из прошлого. Воспоминания офицера генерального штаба П. Паренсова. / П.Д. Паренсов. СПб.: Тип. В. Березовского, 1908. Ч. 5. 376 с.
- Сборник приказов по Военному ведомству за 1889 г. СПб.: Тип. ген. штаба, 1889. 390 с.
- Сборник приказов по Военному ведомству за 1900 г. СПб.: Тип. ген. штаба, 1900. 416 с.
- Сборник приказов по Военному ведомству за 1905 г.: СПб.: Тип. ген. штаба, 1905. 408 с..
- Сборник приказов по Военному ведомству за 1914 г. СПб.: Тип. ген. штаба, 1914. 434 с.

REFERENCES

- Zeddeler V. Razmeshchenye voisk // Voennii sbornik. 1888. № 12. S.21-25.
- Anychkov V.M. Voennoe khoziaistvo. SPb.: Typ. N. Denotkina, 1860. 613 s.

- Bakov V. V. Voennie raskhody Rossyy // Ezhegodnyk Rossyy 1902 h. SPb.: Yzd-vo TsSK MVD, 1903. S. 420-428.
- Bohdanovych M. Y. Ystorycheskyi ocherk deiatelnosti voennoho upravleniya v Rossyy 1855-1880 hh. / M.Y.

Bohdanovych. SPb.: Typ. M. Stasiulevycha, 1881. T. VI. 424 s.

Voenno-statysticheskoe obozrenye Rossyiskoi ympery. SPb.: Typ. hen. shtaba, 1891. 409 s.

Zhurnal soveshchaniya okruzhnykh voennykh upravleniy. SPb.: Typ V. Kyrshbauma, 1890. 102 s.

Zaiochkovskiy P.A. Voennye reformy 60-70-kh godov XIX v. v Rossy / P.A.Zaiochkovskiy. M.: Yzd-vo MHU, 1952. 375 s.

Lavrentev A. Y. Mestnaia yly terrytorialnaia sistema voennogo upravleniya // Voennyy sbornik. 1892. № 9. S.19-21.

Melnykov E. O. Diialnist viiskovykh uchylyshch Rosiiskoi imperii v mezhakh viiskovykh okruhiv na ukrain-skykh zemliakh na pochatku KhKh st. / E.O. Melnykov // Skhid. 2016. № 6 (146). S. 65–68.

Melnykov E. O. Zdiisnennia viiskovykh reform u Kyivskom viiskovomu okruzi u II pol. KhKh st. / E.O.

Melnykov // Ukraina i svit: problemy istorii: Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia 27 lystopada 2015 roku. Mariupol : MDU, 2015. S. 17-19.

Orlov F. Pysma molodoho soldata / F. Orlov. – SPb.: Typ. voen. kn. mah. V. N. Vasyleva, 1904. – 240 s.

Parensov P. D. Yz proshloho. Vospomynaniya ofytsera heneralnoho shtaba P. Parensova. / P.D. Parensov.SPb.: Typ. V. Berezovskoho, 1908. Ch. 5. 376 s.

Sbornyk prykazov po Voennomu vedomstvu za 1889 h. SPb.: Typ. hen. shtaba, 1889. 390 s.

Sbornyk prykazov po Voennomu vedomstvu za 1900 h. SPb.: Typ. hen. shtaba, 1900. 416 s..

Sbornyk prykazov po Voennomu vedomstvu za 1905 h. SPb.: Typ. hen. shtaba, 1905. 408 s..

Sbornyk prykazov po Voennomu vedomstvu za 1914 h. SPb.: Typ. hen. shtaba, 1914. 434 s..

УДК 94(477) «1918»

DOI 10.34142/2313-2345.2020.58.05

Дьякова О. В.

кандидат історичних наук, доцентка кафедри історії України
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7767-0756>

Бондаренко А. Б.

аспірант кафедри історії України
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4763-4628>

ЗАКОНОДАВЧА БАЗА ЗБРОЙНИХ СИЛ ГЕТЬМАНАТУ

Метою даної статті є аналіз нормативної бази Збройних сил часів Гетьманату Павла Скоропадського. Методологічна основа статті базується на принципах історизму, об'єктивності й системності, з використанням загальнонаукових, спеціально-історичних та міждисциплінарних методів. Аналізуючи ситуацію, що склалася у досліджуваний період, можна зробити наступні висновки, що короткотривалий термін існування Української Держави законодавча база щодо формування Збройних сил була невеликою і не охоплювала багато напрямів військового будівництва. А деякі закони, особливо прийняті восени 1918 року, вже не могли де-факто бути втіленими у життя через стрімке падіння гетьманського режиму.

Ключові слова: Україна, Павло Скоропадський, Збройні сили, закони, накази, військова реформа.

The purpose of this article is to analyze the regulatory framework of the Armed forces of the period of the Hetmanate of Pavel Skoropadsky. The methodological *basis* of the article is based on the principles of historicism, objectivity and consistency, using General scientific, special historical and interdisciplinary methods. Analyzing the situation that developed during the period under study, we can draw the following conclusions: during the short period of existence of the Ukrainian State, the legislative base related to the formation of the Armed forces was small and did not cover many areas of military construction. And some laws, especially those adopted in the autumn of 1918, could no longer be de facto implemented due to the rapid fall of the Hetman regime.

Keywords: Ukraine, Pavel Skoropadsky, Armed forces, laws, orders, military reform.

Постановка проблеми. Реформування Збройних Сил сучасної України змушують нас звертатися до подій власного минулого. Розбудова української державності у

1917-1921 роках, а, отже, і славних військ дає нам багатий матеріал для роздуму. Адже тоді національні уряди здійснювали заходи, які зараз, через століття, ми можемо визна-